

הלעיטהו לרשע וימות

1) דברים פרק א

(כב) ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: (כג) ויטיב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט:

2) במדבר פרק יג

(א) וידבר ה' אל משה לאמר: (ב) שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: (ג) וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה:

3) רש"י במדבר פרק יג פסוק ב

שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כלכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה:

4) תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף סט עמוד א

תנן: כרם רבעי היו מציינין אותו בקזוזות אדמה, סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה; ושל ערלה - בחרסית, סימנא בחרסית, מה חרסית שאין הנאה מינה, אף האי דלית ביה הנאה מינה; ושל קברות - בסיד, סימנא דחיור כעצמות, וממחה ושוּפך כי היכי דניחזור טפי; אמר רבן שמעון בן גמליאל: בד"א - בשביעית, דהפקר נינהו, אבל בשאר שני שבוע - הלעיטהו לרשע וימות

5) רש"י מסכת בבא קמא דף סט עמוד א

בשביעית - שהוא הפקר ובהיתר הן באין לאכול. אבל בשאר שני שבוע - שהן באים לגזול יניחם ויאכלו דבר האסור והלעיטהו לרשע וימות.

6) המאירי על מסכת בבא קמא דף סט/א

ודברים אלו כלם בשנת השמטה שהיתה יד הכל מורסית ליגע בה הא בשאר שנים הואיל ונגיעתם אסורה אין מתקנין לעוברי עברה אלא אם יגעו מוטב וישתמשו בחטא ויאכלו דבר האסור וכגון זה הלעיטהו לרשע וימות

7) שו"ת חוות יאיר סימן קמב ד"ה תשובה תנן

והנה טעמא דרשב"ג דהלעיטהו לרשע וימות וכך מפורש בברייתא שהביא בש"ס ב"ק ס"ט ע"א. ואני תמה מאד על לשון זה דהמשמעות בפשטי' דלא לבד בהאי מלתא גופא דלא נקפיד להזהירו מאיסור אם בלה"נ יש בו עוד איסור שיעבור רק בכל שהחזיק רשע גם משמע דשרי לספינהו איסור בידים ואיך יתכן זה ואנו מוזהרין על כל איש ישראל להזהירו בחשש שוגג ולמנעו בכל כוחינו ממוזיד (עי' בי"ד סי' רכ"ח ס"ט"ו בהג"ה) ואפילו את"ל בזה דאם יאכל הרי רשע הוא לכן לא מוטל להזהירו בזה הדבר בעצמו והלעיטהו לאו דווקא מ"מ קשה הרי ק"ל החשוד לדבר אחד אינו חשוד לד"א כ"ש אם חמיר מיני' (ולכן ק"ל מותרה לדבר קל א"מ לדבר חמיר) כ"ש שאינו חשוד לדבר שיש בו ב' איסורים ה"נ אפשר שיפרוש מן הגזל ע"י איסור מוסיף של ערלה וגם בלה"נ ערלה חמירה דאסור בהנאה הוא ואיסור גזל קילא לאינשי כמ"ש מיגו דחשיד אממונא וכו' אע"פ דלא ק"ל הכי מ"מ סברא יש דאפשר בהשבה ופרעון וכמו שהתנצל ר' אשי בהגוזל בתרא אי דגוי הוא שקול דמקבל דמי ואפשר שיאכל ע"מ לשלם לבעליו די"א דשרי עש"ע ר"ס שכ"ט... ומי שיעלה ארוכה למחלתי בזה רופא אומן יקרא

8) חשוקי חמד בבא קמא דף סט עמוד א

ב. 'הלעיטהו לרשע וימות' האם יש ענין להמנע מכך

יש להסתפק אף אם נאמר שמותר להלעיטו בידים, ומותר לסבב כדי שהרשע ימות, אולי אין זה אלא רשות, אבל יש מצוה להמנע מכך, ולמנוע שימות הרשע מהר?

תשובה. נאמר במאירי ב"ק דף סט ע"א וז"ל: אין מתקנים לעוברי עבירה אלא אם יגעו בפירות של הזולת, מוטב שישתמשו בחטא ויאכלו דבר

האסור וכגון זה הלעיטהו לרשע וימות, עכ"ד. הרי שכתב שמוטב שישתמשו בחטא ויאכלו דבר האסור, דהיינו שטוב לעשות כך, גם הר"ש סיריליאו (ירושלמי דמאי פ"ג ה"ה) כתב "כיון דאין רשות לגעת בהן, [בפירות] גזלין הן, והלעיטהו לרשע וימות, וכל היכא דאיכא איסור טפי, עדיף טפי כדי שימות מהרה, עכ"ל. הרי שאין צריך להמנע מכך, ואדרבה עדיף שימות מהר, לכן אמנם בידיים אין להמיתו ח"ו, אבל מותר להביאו למצב שימות מהר.

וכנראה שהמדובר בגנבים מחריבי עולם, שמצוה להלעיטם בחטא כדי שימותו מהרה, ויעוין בירושלמי (פ"ה מהלכות מעשר שני ה"א) דמיירי בגנבים מועדים, ובענייננו מאחר והגנב לא עשה כלום אלא נמנע מלהצילו, אין צריך להמנע מלעשות מעשה שימות מהרה, כי הגנב הוא ממחריבי עולם, רואה שחבירו חסר אוניס, והוא ברשעו מציק לו עד מות. והרי ר' אלעזר בן ר' שמעון מסר את הגנבים לתליה כמבואר במסכת ב"מ (דף פג ע"ב) ואמר קוצים אני מכלה מן הכרם.

ובזה יש לתרץ את תמיהת החוות יאיר (סימן קמב) על הגמרא בבבא קמא ...

9 חזון איש דמאי ס' ח' ס"ק ט'

טעמא דרשב"ג, דכל שנוטל באיסור לא מקרי שאני מכשילו, שהרי הדבר מנוע מחמת איסור, והנוטל נוטלו בלא הזמנתו של הבעלים לזה. והא דקאמר הלעיטהו הוא לישנא בעלמא, שאינך זקוק למעשהו ולשקוד על הצלתו.

10 דגול מרבבה יורה דעה סימן קנא ס"ק ג

אין מצווים להפרישו כ"א כשעובר בשוגג ויש ביד אחר להפרישו, חייב להפרישו וכמו בקטן או"ש שהקטן שוגג הוא, ומשנה דריש פ"ק דשבת בשוגג מיירי וכו' אבל בישראל דרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה אפילו אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך, ומומר דנקט הש"ך הוא משום דהפוסקים במומר דברו, ומומר מסתמא מזיד הוא, ועוד דכל עובר עבירה במזיד נקרא מומר לאותו דבר

11 שו"ת עין יצחק חלק א - אה"ע סימן א

י"ל במה דהחויב עליו להפריש חבירו מאיסורא לפי דכל ישראל ערביין זל"ז וע"כ מחוייב להפריש לחבירו לפי דזהו הצלת עצמו שלא יענשו בשביל הערבות. ואמרו בסוטה בירושלמי פ"ז ה' ה' והובא בתוס' סוטה (דף ל"ד) בד"ה עודם בירדן כו' בשם הירושלמי אמר ר"ל בירדן קבלו את הנסתרות כו' תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובה של סנהדרין נפלה כו' א"ר לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה ב"ק ואמרה אין לכם עסק בנסתרות עכ"ל. ולפ"ז יש להסביר דלכן אמרו במע"ש וב"ק שם דא' רשב"ג בד"א בשביעית אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע ואין עליו חיוב להשתדל ולהפריש את העוברי דרכים מן האיסור לפי דזהו ענין נסתרות דהא אינו יודע מי הם הנוטלים את הפירות וע"כ הוי זה בשם נסתרות. ולאחר שיצתה הב"ק ואמר אין לכם עסק בנסתרות אין עליו עונש כלל ע"ד הערבות. והך משנה דמע"ש ה' אחר שיצתה ב"ק הזה. וע"כ אין עליו חיוב להשתדל ולהפרישם מאיסורא. והא דבשביעית מציינין שא"ה דאף דלא שייך ערבות כנ"ל מ"מ בעי ציון כמבואר במועד קטן (דף ה') הטעם ע"ז. אך בשאר ימות השנה דבלא"ה אסור משום גזל דלא שייכי הטעמים דשם ע"כ דייננן בזה להלעיטהו כו' כיון דלא שייך ערבות בזה.

12 שו"ת הר צבי יו"ד סימן קכה

ומעתה דברי הרמב"ם מבוארים הדק היטב. דלרשב"ג אין לעשות תקנה לגזלן שלא יאכל, דגזל הוא איסור חמור משאר איסורין ותקנתו של ציון זה הוא קלקולו, דהרי זה מבריו מן הקל שלא יאכל מרבעי וערלה שאין בהם ל"ת דלא תגזול וכל חיובי גזילה, ומכניסו לחמור שהוא איסור גזל, ולכן ס"ל לרשב"ג דבשאר שני שבוע אין מציינין.

ומדוקדקים מאד דברי גליון מהרש"א הנ"ל שמחלק בין הך דרשב"ג לדינו של הש"ך, דהשתא שפיר קאמר, דהתם גבי כרם רבעי דאי אפשר להפרישו לגמרי שלא יעשה שום איסור, דהרי אם לא יאכל מאילן זה נותן עיניו באילן אחר ויכשל באיסור גזל, לכן אומר רשב"ג דא"צ להפרישו, משא"כ בנידונו של הש"ך דאנו דנין להפרישו לגמרי שלא יעשה שום איסור, יש לדון דשפיר מחויב להפרישו מאיסורא. ובזה מובן הדק היטב סוף דברי גליון מהרש"א הנז' דמוסיף לדחות שאין הכרח מכאן לדינו של הש"ך בזה"ל: וג"ז משמע ברמב"ם בפיה"מ דדוקא מחמת דאיסור גזל חמור מאיסור כרם רבעי שנפרישו, עכ"ד. משמעות דבריו שמחלק דשא"ה דאינו חייב להפרישו מאיסור רבעי משום דסוף סוף נשארה בידו עבירה יותר חמורה, משא"כ אם לאחר ההפרשה נשאר בידו איסור שאינו חמור מחויב להפרישו ולהצילו לכל הפחות מאיסור אחד אף שאין בידו להצילו לגמרי. אבל לע"ד לא מחוור לי דבר זה לדון את העבריין במשויר שבו, דאם ישאר בידו איסור חמור אין מצוה להפרישו מאיסור הקל ואם לא ישאר בידו אלא איסור שאינו חמור אז מחויב להפרישו כל מאי דאפשר למעט באיסורין, דלכאורה מה לנו בעבירה זו שנשארת בידו כל מה שיש בידו להצילו עלינו להמעיטו באיסורין כל מה שאפשר, אבל לפי האמור י"ל דהוא נתכוין לדברינו דלעיל דבכרם רבעי ליכא איסור גזל ואם יפרישו מרבעי יפול באיסור גזל היותר חמור, הרי נמצא דבציון ליכא שום אפרושי מאיסורא כלל,

הלעיטהו לרשע וימות

אלא אדרבה מוסיף לו מכשול לכן אין צריך לציין. אבל בעלמא אף בשאינו יכול להפרישו מכל וכל, מ"מ מוטל עליו למעט באיסורין.

13) שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן נה

ע"ד אם יש לרבנות כאן בארץ לתת הכשר ולהעמיד משגיח בבית מלון שבעליו מקבל עליו שלא להאכיל למארחיו נבילות וטריפות ולא לבשל בשר בחלב אבל מודיע מפורש שיאכיל להרוצים בכך מאכלי חלב מיד אחר בשר ואפילו ביחד בצונן, ומתנה שעל המשגיח שיעמידו יהא עליו להתעלם מזה. כי ראה ושמע לכמה גדולים הטוענים שיש להציל מה שניתן להציל למנוע מרשעים שלא יעברו על איסורים, ולהציל מאות נפשות המתאכסנים שם ממאכלות אסורות.

(א) לפענ"ד נראה שבשום פנים אין לרבנות לתת הכשר ולהעמיד משגיח בבית מלון כזה המטיל תנאי ומום בקדשים באותה מצוה . . .

(ח) ועוד זאת דבכגון נידוננו מכיון דגם בעברנו על החטא הקל (אם אפי' נניח שזהו קל) אין אנחנו מזכים אותו - או אותם - רק מאיסור אחד, והבעל מלון ורבים אתו נאחזים עדיין ודבוקים בחטא האחר, בכל כגון דא אין עלינו בכלל חובה להכנס בעול כזה, ואמרינן הלעיטהו לרשע וימות, וכדמצינו להגר"ש קלוגר ז"ל בשו"ת טוטו"ד ח"א סי' קע"ח שכותב לנו כהך כללא לדינא דהיכא דאם נעשה לו תקנה לעבירה אחת סוף סוף עדיין יעשה אחרת והתקנה תהא רק שבשעה שיעבור על אחת לא יעבור עוד על השניה, בזה אמרינן כיון שיעבור על אחת בשעה ההיא ויהיה רשע באותה שעה אין אנו אחראין לו שלא יעשה עוד אחרת עמה רק הלעיטהו לרשע וימות ויעשה גם השניה עיי"ש.

14) שו"ת אגרות משה חלק יו"ד א סימן נב

אם ליתן השגחה שלא ימכרו שם מאכלות אסורות במקום שא"א למנוע אותם מלמכור מאכלי חלב למי שרוצה לאוכלם אחר אכילת בשר. .

והנה ודאי להתיר איסור דרבנן לרשעים שאומרים שאם לא יתירו להם יעברו איסורים החמורים דאורייתא ואף שישתמדו אין לנו לחוש לזה

אבל בכאן איני רואה שום דבר שימנעו הרבנים מלהנהיג כשרות בשביל שיהיה שם אחד רשע שיעבור וימכור אחר אכילת בשר מאכלי חלב למי שרוצה, הרי אין ההשגחה והכשר הרבנים על האנשים המוכרים להעיד שהם צדיקים שידוע לכל שהם רשעים וחשודים לעבור על כל התורה, אלא שהרבנים יראו וישגיחו על המקום שהדברים שמוכרים שם יהיו דברים כשרים שימכרו להאוכלים רק מאכלי בשר כשר וכן מאכלי חלב כשר ולא יבשלו בשבת אבל על מה שיעשו היחידים בין המוכר ובין הלוקחים שיקנו מאכלי חלב בעת שאסור להם לאכול והמוכר יתן להם אף שאסור מדין לפני עור אין הרבנים אחראים לזה כיון שאי אפשר למחות כמו שאין אחראים על מה שעושין בביתם, ולא נראה כלל שהרבנים מקילין בזה שיבא מזה פרצה ח"ו כי לא ע"ז הוא השגחת הרבנים. וגם בהכתב שיתנו הרבנים אם ירצו להדביק שם הרי לא יכתבו שהמוכרים הם אנשים כשרים אלא שכל הדברים הנמכרים שם הם דברים כשרים שעומדים תחת השגחת הרבנים.

15) שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן יח

מכתב שאלתו מתאריך ד' כסלו דנא קבלתי בסוף שבוע שעבר, ולנחיצותה הנני ממחר להשיבו עליה. שאלתו היא - שאלה נוקבת - אי שרי להראות בשבת לנהג הנוסע ושואל את הדרך בה הוא יגיע למקום ייעודו, או לא, כי על ידי שיאמר לו איך להגיע יקצר לו בזה את הדרך, ויחסוך ממנו מלעצור כמה פעמים את רכבו כדי לשאול את הולכי הדרכים, וכדומה, או דילמא יש לומר הלעיטהו לרשע וימות. . .

והנה לאור האמור נראה פשוט שגם על כגון נידוננו יש לומר בפשיטות כי אין אנו אחראים לעבריינים כאלה המחללים שבת בפרהסיא למעט באיסור החילול שבת, והדברים עוד בק"ו לכאן, דהא לא נפרישנו לגמרי מהחילול שבת בזה שנראה לו הדרך היותר קצרה, ואם כן, ומה התם בערלה שאם נציין בחרסים נפרישו בזה הפעם מכל עבירה גם מאיסור גזל ובכל זאת אין אנו מצווים להפרישו ואמרינן הלעיטהו וכו', קל וחומר לכגון נדו"ד שגם אפילו עי"כ לא נפרישנו לגמרי מהחילול שבת, דבודאי ובודאי שאמרינן בזה הלעיטהו לרשע וימות.

16) Rabbi J David Bleich, Contemporary Halakhic Problems, Vol VI, Chapter 12

Some time ago an incident occurred involving a socially inept American student who became the butt of his classmates' derisive behavior. Matters reached a point at which one of the tormentors regularly invaded the oppressed student's knapsack, stole the sandwich the latter had prepared for lunch and proceeded to eat it himself. Endeavors to enlist the aid of fellow classmates in order to identify the thief or to prevail upon him to put an end to the practice were of no avail. Finally, the victim, who excelled academically as a chemistry student, took matters into his own hands and proceeded one day to lace his sandwich with a poison. In the midst of an afternoon lecture one of the

members of the class became violently ill. In the course of the ensuing tumult the victimized student revealed what he had done explaining that he had resorted to poisoning the sandwich in order to establish the identity of the thief. Thereupon the rightful owner of the sandwich administered an already prepared antidote to counter the effect of what otherwise would have been a lethal poison.

The students involved seem to have been non-Jews. However, many years later, a Jewish student who witnessed that episode, and who in the interim had become a physician in Israel as well as a participant in a periodic seminar conducted on behalf of physicians by Rabbi Yitzchak Zilberstein of Bnei Brak, asked Rabbi Zilberstein if the aggrieved student's conduct was justified in accordance with Jewish law. Surprisingly, as reported in the Israeli Torah journal, *Pa'amei Ya'akov*, no. 44 (Kislev 5760), Rabbi Zilberstein immediately responded, "Not only is it permissible, the matter even involves a *mizvah!*"

In a one-line statement published in the Kislev 5760 issue of *Pa'amei Ya'akov*, R. Chaim Kanievsky gives a qualified endorsement to that position. Rabbi Kanievsky writes: "It appears that there is a basis (*yesh makom*) for the words of my brother-in-law." Later, as reported by R. Elisha Mann, *Derekh Si'ah*, ed. Zevi Yaron (Bnei Brak, 5764), p. 371, Rabbi Kanievsky asserted that his opinion with regard to the case of the poisoned sandwich was solicited by Rabbi Zilberstein and that he had responded that the student was fully justified in poisoning the sandwich. Rabbi Kanievsky's statement is presented in conjunction with his reply to a similar inquiry: A thief gained entrance to an upper story of a dwelling by means of a rope. In order to prevent repeated burglary, may the owner of the house replace the rope with a weaker one that will snap and cause the burglar to fall and injure himself? Rabbi Kanievsky responded in the affirmative. . .

VII. Concluding Remarks

According to Rabbi Zilberstein, the poisoner must be exonerated and even commended because the aphorism "Gorge the wicked and let him die" is to be understood literally. Rabbi Zilberstein's critics emphasize that theft is not a capital crime and that, in any event, punishment of that nature can be imposed only by a qualified *bet din*. Moreover, as codified by Rambam, *Hilkhot Rozeach* 2:2, even indirect homicide is a crime punishable by death only at the hands of Heaven. To Rabbi Zilberstein's contention that it is the thief who causes his own death by imbibing poison they respond that, with regard to tort culpability, the *Gemara*, *Bava Kamma* 47b, declares that placing poison before an animal results in liability at the hands of Heaven even though the act of consuming the poison is initiated by the animal. Rabbi Zilberstein's rejoinder is that placing poison in one's own premises does not result in culpability even at the hands of Heaven and, moreover, a human being, unlike an animal, bears sole responsibility for the untoward results of his trespass.

Yet, as noted earlier, Rabbi Zilberstein concedes that, even in one's own home, notice of impending danger, either actual ("Beware the dog") or constructive ("Thou shalt not steal") must be provided and, moreover, the visitor must have acted imprudently (by not ascertaining that the ladder was still in place or by not subjecting the sandwich to a chemical analysis). Indeed, if actual notice of placing poison has been given to the potential victim, there seems to be no reason why the person placing the poison before a human being should be judged guilty even in the eyes of Heaven and even if the poison is placed outside of his domain. As expressed by *Tosafot*, *Bava Kamma* 47b, s.v. *havah*, since the harm was brought upon the victim by his own act, "it is not proper" that the person who merely made the poison available be held liable. If so, the person placing the poison before the victim with notice should be exonerated even if the poison is placed outside his own domain. If, on the other hand, constructive notice ("Thou shalt not steal") is not regarded as sufficient notice, it should follow that, contrary to Rabbi Zilberstein's distinction, the person who places the poison before the victim should be culpable at the hands of Heaven for intentionally causing the victim's death even if it occurs in his own domain. . .